Klaas Tammes

Verlicht liberaal in driedelig grijs

Het leven van Molly Geertsema (1918-1991)

2024 Prometheus Amsterdam

© 2024 Klaas Tammes
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Omslagbeeld Cor Mulder/ANP
Foto auteur Sacha de Boer
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5528 5

1
Leiden

Student

In 1937 ging Molly Geertsema rechten studeren in Leiden. Vanzelfsprekend werd hij lid van het Leidsch Studenten Corps (LSC). Een stevige groentijd hoorde er toen bij.

Erik Hazelhoff Roelfzema (de Soldaat van Oranje) kwam in hetzelfde jaar aan en beschreef de eerste dag van hun gezamenlijke groentijd: 'Ik duwde de zware voordeur open, het lawaai loeide me tegemoet. Liefst was ik meteen omgedraaid – te laat, een benige hand greep me bij de strot. Onder triomfantelijke kreten werd ik de donkere gang ingesleurd; het rook er naar bier, zweet en regenjassen. Bij de zijdeur zette ik mij een ogenblik schrap, uit principe, wat me een mouw en alle knopen van mijn overhemd kostte. Een ijzersterke bruut pikte mij van achteren op en duwde me hoog de lucht in en even had ik een fraai uitzicht op het tafereel aan mijn voeten, heel eventjes maar, voordat ik er als een zak aardappelen in neersmakte. Nog even zag ik een spiernaakte figuur mistroostig in een enorme bestekschaal zitten, zichzelf met een pollepel water over z'n knikker gietend, toen tuimelde ik midden in de warboel van omgevallen stoelen, tafels en gebroken glas. Het was de eerste dag van de groentijd 1937, en ik lag op de vloer van sociëteit Minerva, hoofdkwartier van het Leidsch Studenten Corps.'[1]

Beeldend verhaalde Hazelhoff Roelfzema hoe het er verder op die eerste dag aan toe ging: een feut die in opdracht van ouderejaars een spiegelei moest uitbeelden, veel gelach en geschreeuw, klappen incasseren, liters bier naar je hoofd gegooid krijgen en toen hij gesommeerd werd om bij het eten een liedje te zingen, kreeg Erik een soepterrine tegen zijn hoofd geslingerd door de Praeses Collegii, 'de Student naast God'. Acht hechtingen waren er nodig voor de wond op zijn voorhoofd.

Volgens Hazelhoff Roelfzema was het corps het hart van de Leidse academische wereld. De corpsleden hadden toen de overtuiging dat alle mensen ongelijkwaardig geschapen waren. Ieder zijn plaats weten en verder je smoel houden, was algemeen het parool. Niet wat je deed was belangrijk, maar vooral hoe je het deed: het was allemaal een kwestie van stijl. Te veel presteren was ongewenst en het vlot afleggen van tentamens vereiste tact en deemoed.

Minerva was een instituut. Anton Plu die in 1927 als jongste bediende bij Minerva in dienst trad haalde ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag in 1980 herinneringen op. Er was in die tijd een strakke hiërarchie op Minerva. De eerstejaars mochten niet in het hele gebouw komen, ze mochten alleen op de eerste canapé en in de biljartzaal vertoeven. De tweedejaars was al toegestaan aan het raam te zitten, maar je mocht pas bij de haard plaatsnemen als je vierdejaars was. Dames waren in Minerva niet toegestaan. Vijftig man personeel had Minerva in Antons tijd. Drie buffetbedienden, negen zaakbedienden, een linnenjuffrouw, een brigade koks, een koffiejuffrouw, drie huisknechten, een garderobier (jassenknecht), een casserolier (afwasknecht) en administratief personeel. Het ontbrak de heren aan niets.[2]

In die wereld voelde Molly Geertsema zich prima thuis. Vol overgave zette hij zich later ook aan het ontgroenen. Jarenlang, ook nadat

hij al was afgestudeerd, was hij op de eerste dag van de groentijd present. Als reünist kwam hij dan graag naar Minerva om daar zijn vrinden weer te ontmoeten.[3]

Hij kwam dan niet om vriendelijk te zijn voor de jongerejaars.[4] Integendeel: hij werd zelfs een keer van de sociëteit verwijderd, omdat hij sloeg nadat het slaan van groenen officieel verboden was.[5]

Naast Minerva kwam Molly vaak in zijn Leidse stamkroeg l'Espérance op de hoek Rapenburg-Kaiserstraat. Molly kwam daar graag omdat het daar niet studentikoos was en je er ook normale mensen kon ontmoeten. Niet alleen studenten. 'Werklozen kende ik in mijn Leidse jaren alleen uit de krant. In de kroeg van Koos leerde ik ze echt kennen.' Koos was Koos Goejée die samen met zijn vrouw Mien de kroeg dreef. Toen Koos in 1944 door de bezetter werd opgepakt en naar Kamp Vugt was overgebracht, bleef Mien hoogzwanger achter. In deze moeilijke situatie sprong Molly geregeld bij om Mien een handje te helpen.[6]

Ondanks zijn drukke sociëteitsleven, pakte Molly zijn studie voortvarend op.

Op 23 februari 1939 maakte *De Leidsche Courant* er melding van dat W.J. Geertsema zijn kandidaatsexamen rechten had afgelegd. Naast zijn studie en het corps vond Molly ook nog voldoende tijd voor sport en toneelspelen. Hij werd secretaris van het Leidsche Studententoneel. In oktober 1940 was hij aanwezig bij de oprichting van de landelijke organisatie van studententoneelverenigingen. Hij kwam in het bestuur van het Studenten Toneel Verbond en nam daarin het secretariaat voor zijn rekening.[7] Op het toneel speelde Molly het liefst rollen die met zijn eigen persoonlijkheid overeenkwamen. Op een tournee met het Leidsch Studenten Tooneel voor militairen na de oorlog kroop hij met veel plezier in de rol van een gentleman-boef, zei hij lachend tegen Ischa Meijer in een interview.[8]

Horzelnest

Ongetwijfeld was Molly Geertsema op 26 november 1940 aanwezig bij de rede die prof. mr. R.P. Cleveringa hield als decaan van de faculteit der rechtsgeleerdheid.

Aanleiding was de maatregel van de Duitse bezetter waardoor joodse hoogleraren en universiteitspersoneel ontslagen werden. Slachtoffers van deze anti-joodse maatregel waren in elk geval de beide joodse hoogleraren Eduard Meijers en Martin David. De faculteit wilde daartegen een krachtig protest laten horen. Cleveringa vond het zijn taak als decaan om dat protest te verwoorden. Hij zou spreken op 26 november om 10 uur, het tijdstip waarop prof. Meijers zijn eerstvolgende college zou geven.

De studentenverenigingen hadden verklaard in grote aantallen aanwezig te zullen zijn. In het Groot Auditorium hield Cleveringa zijn protestrede terwijl er bovendien een geluidsverbinding was aangebracht met de grootste collegezaal. Beide zalen waren tot de laatste plaats bezet. Cleveringa keerde zich met name tegen het ontslag van collega Meijers door 'de vreemdeling die ons thans vijandelijk overheerst'.[9] De volgende dag werd Cleveringa gearresteerd en in Scheveningen gevangengezet.

Hoewel hij de studenten had opgeroepen om niet te gaan staken, begon op dezelfde dag een proteststaking waaraan het overgrote deel van de studenten deelnam. De bezetter reageerde direct met de sluiting van de universiteit op 27 november 1940.[10] De Leidse Universiteit bleef in de ogen van de Duitsers een 'horzelnest dat moest worden uitgebrand'. Na een korte periode waarin het nog mogelijk was om tentamens en examens af te leggen, werd de universiteit in november 1941 opnieuw gesloten. Eerder waren de studentenverenigingen al ontbonden en de sociëteiten gesloten. Nogal wat Leidse studenten weken uit naar andere universiteiten om daar hun studie voort te zetten. Een heel kleine groep weigerde dat. Molly Geertsema was daar

een van: hij vond het principieel onjuist om zich onder deze omstandigheden aan een andere universiteit in te schrijven.[11]

In de nacht van 14 op 15 februari 1941 werd overal in Leiden, zelfs op de deur van de Ortskommandantur aan het Rapenburg een manifest aangeplakt waarin de studenten de hervatting van de colleges eisten, alsmede de uitbanning van de politiek binnen de muren van de academie. Hoewel hij zelf aangaf betrokken te zijn geweest bij het studentenverzet in Leiden valt niet te achterhalen of Molly Geertsema ook bij deze actie aanwezig was. Erik Hazelhoff Roelfzema in elk geval wel. Hij had het plan bedacht en de tekst van het manifest geschreven.[12]

'Kort na middernacht op 15 februari 1941 trokken zes ploegen van twee man, uitgerust met emmers vol stijfsel, borstels en stapels pamfletten, de ijzige straten van Leiden in. De volgende morgen stonden groepjes studenten en burgers op tientallen plaatsen in de stad het "Leidsch Manifest" te bestuderen.'[13]

In december 1942 werden de universiteiten door de bezetter onder druk gezet om namen en adressen van studenten te verschaffen met het oog op tewerkstelling in Duitsland. De meeste rectores magnifici, onder wie die van Leiden, weigerden daaraan hun medewerking. Toen op 5 februari 1943 generaal Seyffardt werd doodgeschoten, meenden de Duitsers dat de dader in studentenkringen moest worden gezocht. Kort daarna werden heel veel jongeren, onder wie veel studenten, gearresteerd. Voor velen een signaal om onder te duiken. Ook voor Molly Geertsema.

Zoals hij zelf aangaf tegenover Ischa Meijer vond hij zijn onderduikadres bij de ouders van zijn toekomstige vrouw Adolfine Schoonenberg in Rotterdam.[14]

Omdat verder studeren lastig zo niet onmogelijk was geworden, besloot Molly in mei 1943 als volontair te gaan werken op de gemeente-

secretarie van Oegstgeest. Hij bleef daar tot mei 1945.[15] Over zijn Oegstgeestse periode heeft hij nooit veel willen vertellen. Mevrouw J.C. Cozijn uit Oegstgeest herinnerde zich hem nog heel goed. De stagiair betrad, met een grijze gekreukte gleufhoed op zijn hoofd en een knie in het gips, steunend op een stok het raadhuis. Daar maakte hij zich al snel populair door de 'sjekkies' in zijn onderste bureaula waarop hij fanatieke rokers in zijn nieuwe omgeving gul trakteerde. Kritiek was er hooguit op zijn onleesbare handschrift. Zijn speciale aandacht ging uit naar de bevolkingsregisters. Veel Leidse vrienden wisten hem te vinden voor rantsoenkaarten. Na een kraak ergens in het land beschikte hij opeens over een voorraadje persoonsbewijzen. Uit Amsterdam bemachtigde hij zegels waarmee de echtheid kon worden gestempeld. Op een zekere dag had de Grüne Polizei hem weten te vinden. Toen die zich aandiende op het gemeentehuis bracht de 'juf van de bevolking' hem een waarschuwend briefje. In alle rust pakte hij zijn stok, liep naar de torentrap en verdween.[16]

Vanaf februari 1944 werd Molly actief in de Raad van Verzet onder het commando van Gerben Wagenaar. Wagenaar werd na de oorlog voor de CPN-lid van de Tweede Kamer[17] Onder de schuilnaam Leo vervulde hij koeriersdiensten voor de Staf van de Brigade Rotterdam. In een vragenlijst die hij op 25 augustus 1945 invulde gaf hij aan dat hij bij het verzet gegaan was uit haat tegen de bezetter en uit zucht naar avontuur. Dat avontuur beleefde hij bij wat hij 'het meest fascinerende moment uit zijn RVV-loopbaan' noemde: een wapendropping in Lekkerkerk, 'die ik het geluk had bij te wonen. Slecht werk van de piloot had tot gevolg dat de containers over 24 weilanden verspreid lagen. De enorme inspanningen die nodig waren om ons met behulp van een plank naar steeds verder weg liggende weilanden te begeven, de containers uiteindelijk bij de boerderij te verzamelen en de riskante arbeid van ze op klaarlichte dag (het was inmiddels reeds 8 uur geworden) uit te pakken en in de auto te laden, gaven het geheel een zeer bijzonder cachet.'[18]

Praeses Collegii

Direct na de bevrijding werd Molly Geertsema de eerste preses, of zoals men in Leiden zegt, de Praeses Collegii, van het Leidsch Studenten Corps. Het blad *De Burcht* maakte daar op 11 september 1945 melding van. In de oorlogsjaren had Molly kennelijk een voldoende stevige positie verworven om deze gewichtige functie te mogen bekleden. Het bracht veel officiële verplichtingen met zich mee in het eerste naoorlogse jaar, maar dat was een kolfje naar zijn hand.

Als Praeses Collegii was Molly natuurlijk aanwezig bij de openingsplechtigheid van de universiteit op 17 september 1945 in aanwezigheid van koningin Wilhelmina en prinses Juliana. Geertsema maakte deel uit van de commissie van ontvangst.[19]

Kort daarvoor, bij de viering van het 74ste lustrum van het Leidsch Studenten Corps op 15 september, had Molly de verzamelde studenten en reünisten toegesproken in de Hooglandse Kerk. Daar vertolkte hij de gevoelens van dankbaarheid jegens de Senaat die door haar moedige principiële houding de verzetsgeest van de Leidse Academie had versterkt.[20] Toen er een commissie gevormd werd onder voorzitterschap van de rector magnificus om een passend gedenkteken te bedenken voor de in de oorlog omgekomen leden van de Leidse Civitas Academica, maakte Molly daar deel van uit. Vijf jaar zou deze commissie nodig hebben voordat in 1950 het gedenkteken werd onthuld in het Groot Auditorium, precies tien jaar na de protestlezing van prof. Cleveringa.[21]

Op 6 februari 1946 hield Geertsema een grote rede in de Hooglandse Kerk ter gelegenheid van de herdenking van de leden en oud-leden van het LSC die ten gevolge van de oorlog om het leven waren gekomen. Hij stond daarin uitvoerig stil bij het verloop van de oorlog sinds mei 1940 en memoreerde de gedwongen evacuatie, de arbeidsinzet in Duitsland, de verschrikking van de bombardementen

en de afschuwelijke vervolging van de Joden: 'Groot was het aantal leden en reünisten dat ons corps is ontvallen, doch groot is tevens het aandeel dat zij tezamen hebben gehad in de zware strijd voor de vrijheid en onafhankelijkheid van ons volk. Eén sterke en onverbreekbare band hield hen allen tezamen. Het feit dat zij allen Leidenaar waren in hart en ziel. Immers allen deel van het LSC. Voor dit corps heeft hun hart geklopt. Zij hebben hun missie niet kunnen volbrengen, doch zij hebben gezamenlijk het hechte fundament geschapen waarop deze wereld kan worden opgebouwd.' Aan het eind van zijn rede las hij de 141 namen voor van leden en oud-leden van het LSC die in de strijd voor het vaderland het offer van hun leven hadden gebracht.[22] Na afloop begaf men zich naar Minerva waar in de hal een gedenkteken werd onthuld.

Het absolute hoogtepunt van Molly Geertsema als Praeses Collegii was zijn rol bij het eredoctoraat in de rechtsgeleerdheid dat Winston Churchill op 10 mei 1946 van de Leidse Universiteit kreeg uitgereikt. Niet alleen mocht hij aanzitten bij het promotiediner in de Britse Ambassade in Den Haag, maar ook mocht hij de eredoctor ontvangen en toespreken in Minerva.

Gelet op de grote belangstelling voor de plechtigheid week de universiteit voor deze erepromotie uit naar de Pieterskerk. De grand old man arriveerde met zijn echtgenote en dochter Mary bij het academiegebouw door een erehaag, gevormd door veertig leden van de Studentenweerbaarheidsvereniging Pro Patria en de amazones van de Vrouwelijke Studenten Carrouselvereniging. In de Senaatskamer werd hij begroet door de rector magnificus en maakte hij kennis met zijn promotor prof. mr. R.P. Cleveringa. Tegen het universitaire protocol in mocht Churchill alvast zijn handtekening zetten in het befaamde Zweetkamertje.

In cortège liep men vervolgens naar de Pieterskerk.

Voor Churchill was de derde grond van toepassing waarop een

eredoctoraat kan worden uitgereikt: 'Het doctoraat kan worden uitgereikt aan een persoon die door karakter en hoogstaande moraal de loop van de geschiedenis in gunstige zin had beïnvloed.' Heel veel Nederlanders hadden tijdens de oorlog hoop geput uit zijn woorden: 'We are going on; we will win; we shall win!'[23]

Na de promotieplechtigheid bracht Churchill een bezoek aan Minerva. In 1946 was de sociëteit nog alleen toegankelijk voor mannen. Prinses Juliana en de dames Churchill gingen daarom op de thee bij de vrouwelijke pendant van het LSC, de Vereniging van Vrouwelijke Studenten Leiden (VVSL). Nadat hij was verwelkomd door Geertsema hield Churchill, staand op de grote leestafel, een korte rede, die hij afsloot met de uitspraak: 'I feel tremendous forces in this room.' Deze uitspraak werd in de sociëteit op de muur geschilderd.

Kort na het bezoek van Winston Churchill droeg Molly Geertsema de voorzittershamer van de Praeses Collegii over aan zijn opvolger K.J. Cath.[24] Molly kon zich nu weer geheel aan zijn studie wijden.

Op 24 juni 1947 maakte het *Leidsch Dagblad* bekend dat W.J. Geertsema geslaagd was voor zijn doctoraalexamen rechten. Op dezelfde dag trouwde Molly Geertsema met de kunsthistorica Adolfine Schoonenberg (1921-2016). Adolfine had hij in de oorlogsjaren ontmoet. Hij had haar vanuit het Oegstgeestse raadhuis aan een persoonsbewijs geholpen. Later zou hij daarover zeggen dat wanneer hij zijn vrouw toen geen vals persoonsbewijs had geleverd, hij hoogstwaarschijnlijk niet getrouwd zou zijn.

Repetitor

Na zijn afstuderen werd Molly repetitor voor burgerlijk recht in Leiden. Volgens Frits Korthals Altes, voormalig partijvoorzitter van de VVD, was hij dat in afwachting van een burgemeesterspost.

Tegen betaling stoomde Molly studenten klaar voor tentamens